

*др Миле Бијелић,
директор Заједнице ризика осигурања имовине Заједнице „Croatia”*

КОНТРОЛА УПРАВЉАЊА ПОСЛОВИМА И СРЕДСТВИМА ОСИГУРАЊА

1. УВОД

Осигурање је дјелатност којом се пружа економска заштита имовине и особама од ризика (опасности) који их угрожавају и спада у финансијске организације. Пословање заједнице осигурања односно заједнице ризика (осигуратеља) одвија се путем наплате премије осигурања за покрића, која пружа и наплатом осталих прихода из пословања с једне стране, те исплатом штета и уговорених износа по закљученим уговорима о осигурању и исплатом осталих обвеза из пословања, с друге стране. Осигурању као дјелатности су у друштву намијењене двије функције и то

- а) функција превентиве и
- б) функција накнаде штета

које су у погледу третмана у прописима потпуно равноправне. Највећи износ новчаних средстава који се удружује у осигурање служи за остваривање функције накнаде штете (нешто преко 80%). Како се у осигурању врте значајна новчана средства, то је интерес и друштва као цјелине и привредних и других субјеката да осигурање послује на економским начелима и да оптимално управља и послује удруженим средствима.

На подручје осигурања односи се и примјењује низ приписа. Основе за оснивање, организовање и пословање заједнице осигурања утврђене су у чл. 42. Устава СФРЈ из 1974. године и у Закону о основама система осигурања имовине и особа („Сл. лист СФРЈ”, 24/1976). У тим основним прописима утврђено је да се највећи број битних питања функционирања и пословања осигурања рјешава у основном акту заједнице осигурања — самоуправном споразуму о оснивању заједнице осигурања. Како је препуштено да се низ битних питања о оснивању, функционирању и пословању рјешава у самоуправном споразуму, то се и рјешења тих питања од заједнице осигурања до заједнице осигурања битно разликују.

Како је пословање заједнице осигурања, односно заједница ризика, врло значајно за друштвену заједницу као цјелину и за привредне и друге субјекте (осигуранике) који су удружили средства за економску

заштиту, то велики значај има контрола управљања пословима и средствима осигурања од органа осигурања и других органа унутар заједнице осигурања и органа и институција ван дјелатности осигурања.

У даљем дијелу овог рада обухватићу само контролу управљања пословима и средствима осигурања само на подручју извршавања функција осигурања и то првенствено функције накнаде штета.

2. ВРСТЕ КОНТРОЛА У ПОСЛОВАЊУ ЗАЈЕДНИЦЕ ОСИГУРАЊА

Контролу пословања можемо подијелити на:

- а) вањску контролу
- б) унутрашњу контролу.

Вањску контролу обављају органи и институције ван осигурања, као што су Служба друштвеног књиговодства, девизна инспекција и други.

Сваки од органа и институција вањске контроле има одређене задатке који су му повјерени. Циљ контрола је очување друштвене имовине и располагање и господарење друштвеним средствима у складу са позитивним прописима и самоуправним актима. Једна од најзначајнијих контрола коју врше вањски органи јесте контрола Службе друштвеног књиговодства.

Служба друштвеног књиговодства, у име друштвене заједнице, врши контролу располагања друштвеним средствима у извршавању обвеза утврђених прописима, као и примјену прописа у материјално-финансијском пословању.

Дјелокруг рада контроле СДК обрађен је Правилником за рад о контроли издатим 1981. године. Овим Правилником обухваћена је контрола и осигурања, а осигуравајуће организације се далеко више контролирају у последње вријеме у односу на период прије доношења поменутог Правилника.

Унутрашњу контролу можемо подијелити на:

- а) повремену и
- б) перманентну.

Повремену контролу врше

- а) самоуправни органи осигураника (одбори или комисије)
- б) самоуправна радничка контрола.

Одборе или комисије именују одговарајући органи управљања осигурања. Надлежност ових органа контроле је контрола примјене прописа, нормативних аката и реализације одлука и закључака органа управљања осигураника.

Премда је задатак самоуправне радничке контроле да контролише примјену општих самоуправних аката, остваривања самоуправних права радника, спровођења у живот одлука и закључака органа управљања, начин кориштења средстава радне заједнице (а што није предмет обраде у овом раду) сматрам да се самоуправна радничка контрола мо-

же појавити и контролирати да ли се штете ликвидирају и исплаћују у складу са закљученим уговорима о осигурању и на подручју кориштења средстава превентиве да ли се средства одобравају и користе у складу са намјеном тих средстава. И још на неким другим подручјима остваривања функција осигурања може се појавити самоуправна радничка контрола, према знатно ријеђе, и извршити контролу појединих дијелова пословања.

Континуирана контрола проводи се у свим организацијама па и у заједницама осигурања. Она обухвата, поред осталог, комплетно материјално-финансијско пословање. Проводе је одговарајући радници чији је радни задатак контролирање одређеног дијела пословања. У заједницама осигурања најважнији предмет континуиране контроле је:

- а) контрола свих закључених уговора о осигурању и
- б) контрола ликвидације штета.

Контрола закључених уговора о осигурању обухваћа углавном формалну контролу уговора. Формална контрола се састоји у комплетном прегледу уговора о осигурању (полице осигурања) и контролира се да ли је тај уговор склопљен у складу с увјетима осигурања и одговарајућим цјеницима премија. Ова контрола је формална због тога што се у правилу не излази на преглед и оцјену ризика на мјесто осигурања, већ се контрола обавља у канцеларији. Ове раднике зове контролорима полица осигурања или тариферима.

Ниједна штета не може да се исплати без контроле. Да би се утврдио приједлог за ликвидацију одређене штете, нужно је у правилу извршити извид и процјену и обрачун штете. Приједлог за ликвидацију штете се контролира и тек по контроли се може штета ликвидирати (исплатити или отклонити). Контрола штете обухваћа контролу свих докумената у штетовном опису на темељу којих је утврђен приједлог за ликвидацију предметне штете. И ова контрола је формалне природе јер се обавља на темељу документације у штетовном спису без изласка на мјесто штете.

3. ЕФИКАСНОСТ САДАШЊЕ ВАЊСКЕ КОНТРОЛЕ

Осигурање је по свом пословању врло специфична област која се уопће не може успоређивати ни са једном другом привредном облашћу. Једино има одређених сличности са социјалним осигурањем (здравственим, инвалидским и мировинским), но код њих је неупоредиво лакше изравнавање ризика због великог броја осигураника и посебно далеко хомогенијег портфела.

Осигурање, посебно имовине, преузима у осигурање и пружа покриће за предмете осигурања врло великих вриједности. Код осигурања врло великих вриједности наступом осигуране опасности постоји могућност настанка појединачно велике штете. Такође постоји могућност настанка катастрофалних штета и кумул штета, то јест штета које настају наступом једне осигуране опасности (олује, поплаве, пожара и сл.) и погађају по правилу велики број осигураних објеката, или производе обвезе по више врста осигурања, односно полица осигурања. Осигурате-

љи имају обавезу и задатак да изравнају преузете ризике у складу с економским начелима пословања. Осигурање се уопће не може замислити без широке дисперзије ризика на свјетском тржишту путем реосигурања. Путем широке дисперзије ризика обезбеђује се сигурност у пословању осигуратеља, то јест да наступ великих и катастрофалних штета неће угрозити његово пословање. Истовремено, таквом расподјелом ризика осигурава се да се осигуранику може накнадити свака штета без обзира на њену величину.

Са становишта предмета контроле, контролу бисмо могли подијелити на:

а) контролу основних рјешења код организације, функционирања и пословања заједнице осигурања,

б) контролу примјене прописа и нормативних аката у пословању.

Основна рјешења код организације, функционирања и пословања заједнице осигурања се утврђују у самоуправном споразуму о оснивању. У том акту се регулирају дјелатност заједнице осигурања, број и предмет пословања заједница ризика, одговорност за обвезе према трећима, статус пословних јединица, резерве сигурности, средства осигурања, покриће губитака, доношење увјета осигурања и цјеника премија, изравнање ризика, држање и улагање средстава и друго. У основи, прописи који регулирају директно подручје осигурања су дали оквире и препустили да се у самоуправном споразуму регулирају сва битна питања. Само нека питања су прописима децидирано утврђена.

Због омогућавања путем прописа да се највећи број битних питања организације и функционирања заједнице осигурања на самоуправној основи ријешу у самоуправном споразуму о оснивању, то на том подручју и постоје велике разлике од заједнице осигурања до заједнице осигурања. Но, нису битне разлике на овом подручју само ако је у потпуности осигурано извршавање свих функција заједнице осигурања које су јој намијењене у друштву. Контрола ових рјешења (да ли су у складу са важећим позитивним прописима) врши се само путем привредних судова и то приликом оснивања заједнице осигурања и уписа у судски регистар.

Вањска контрола по правилу уопће не улази у контролу рјешења утврђених у самоуправном споразуму о оснивању, већ само контролира примјену прописа те нормативних аката и одлука осигурања, не улазећи у рјешења у тим актима или у пословне одлуке донесене на темељу тих аката (изузев ако нису у супротности са позитивним прописима). С обзиром на предмете вањске контроле, на темељу сада важећих прописа ефикасност те контроле на битним подручјима пословања је мала јер су битна питања из функционирања и пословања осигуратеља (доношење увјета осигурања и цјеника премија и утврђивање увјета пласмана вишкова ризика као најважнија питања из пословања) искључиво у надлежности органа управљања заједнице осигурања и заједнице ризика. Но, да су тој контроли путем прописа и стављени у надлежност контрола и оцјена битних одлука у пословању осигуратеља (а што не би било у складу са нашим системом друштвено-економских односа) поставља се питање могућности остварења те контроле с обзиром на број, а првенствено стручну оспособљеност кадрова. И у самој дјелатности осигурања се осјећа недостатак или недовољан број оспособљених високостручних кадрова, посебно на подручју преузимања и расподјеле великих и

катастрофалних ризика, посебно у данашње вријеме када су отежани увјети пласмана вишкова ризика на међународно тржиште реосигурања.

Но, поставља се питање да ли су постојећи облици вањске контроле погодни за заштиту у првом реду економских интереса осигураника и ако нису погодни, који би то облици вањске контроле били погодни или погоднији од садашње вањске контроле.

4. НУЖНЕ ПРОМЈЕНЕ У КОНТРОЛИ ПОСЛОВАЊА ОСИГУРАТЕЉА

До сада смо констатирали да је ефикасност вањске контроле са становишта контроле основних елемената пословања осигуратеља мала. Но, није могуће да у садашњем систему буде већа, с обзиром на задатке и предмете те контроле. Даље смо констатирали да је основни задатак осигуратеља да организира економску заштиту осигураника од ризика који га угрожавају и да је у могућности да увијек накнади осигуранику сваку штету, без обзира на њену величину као и да накнади укупно све штете осигураницима и уз то оствари задовољавајући финансијски резултат.

Да ли он то успјешно остварује овиси од неких битних елемената пословања осигуратеља, а што би требало бити предмет неке контроле. Шире схваћајући контролу, поставља се питање које контроле. Да ли та контрола треба бити вањска или би требало да буде организирана у оквиру свих осигуратеља (нпр. у оквиру Удружења осигуравајућих организација Југославије) или да остане искључиво у оквиру осигуратеља (његових органа управљања).

Према мојим сазнањима, у свим земљама (и на Западу и на Истоку) постоји већа вањска контрола осигуравајућих организација (прилагођена њиховим друштвено-економским системима) и то посебно на подручју битних категорија пословања (од оснивања па до престанка рада). Та контрола је у (западним земљама) организирана као надзор над оснивањем и пословањем а претежно је лоцирана при министарствима финансија. Та контрола је тако организирана због тога осигурање као дјелатност може имати значајног утјецаја на пословање осигураника ако не би било у могућности накнадити штету осигуранику, или је не би било у могућности накнадити о деспјелости. У том случају исти осигураник тражи штету, а и сви осигураници трпе штету, а посебно ако би дошло до ликвидације, односно престанка рада осигуратеља. Зато се жели таквом контролом спријечити да до тога не дође или свести ту могућност на минимум.

Но, у нашем систему друштвено-економских односа, тј. у систему самоуправних социјалистичких односа, поставља се питање да ли треба проширивати вањску контролу или треба јачати „контролу“ органа управљања који управљају пословима и средствима осигурања. Сигурно је да у нашим увјетима не треба проширивати предмет вањске контроле, већ треба даље развијати и јачати „контролу“ органа управљања. У склопу тога, далеко више треба јачати одговорност радника (првенствено инокоских органа) за предлагање пословних одлука у складу са задацима осигурања у друштву и економским начелима пословања осигуратеља.

Како ни у једној дјелатности у свјетским релацијама (а да не говоримо у оквиру земље) не постоји таква повезаност и економска за-

висност, мишљења сам да би требало да постоји далеко већа сурадња, на нивоу Удружења осигуравајућих организација Југославије, него што сада постоји. Под том сурадњом не мислим на сурадњу која се данас одвија на темељу закљученог Самоуправног споразума о обављању послова осигурања и реосигурања, већ би ту сурадњу требало претворити у једну врсту самоуправно утврђеног „надзора“ над пословањем заједница осигурања. Под тим „надзором“ мислим да би у првом реду требало путем овлаштеног актуара давати мишљења да ли су увјети осигурања и цијеници премија осигурања базирани на економским начелима прије него што их сви или поједини осигуратељи буду предложили на усвајање својим органима. Такође би требало (а на чему се дјеломично ради) утврдити да осигуратељи могу преузимати ризике до висине укупних капацитета и то првенствено ради сигурности осигураника а и сигурности пословања заједница осигурања. Сигурно је да има још неких битних питања која би се могла самоуправно договорити и пренијети под „надзор“ Удружења.

5. ЗАКЉУЧАК

Подручје контроле пословања заједница осигурања је врло широко и сложено подручје. Посебно сложено због низа специфичности у пословању које се не могу срести ни у једној другој области привређивања.

Ефикасност вањске контроле на подручју основних елемената пословања осигуратеља је мала. Но, она не може ни бити већа јер јој је одређен задатак у друштву. Како се наше друштво одредило за развој самоуправног социјализма, то је у надлежности самоуправних органа осигураника пренесено управљање пословима и средствима осигурања. Из овога произлази да је „контрола“ управљања пословима и средствима осигурања у домени органа осигураника. Једино јачање контроле може бити јачање и даљњи развој управљања од стране осигураника. Како постоје велика повезаност и економска зависност између осигуратеља не само у земљи већ и у свијету, то је нужно усклађивање путем органа управљања одређених елемената у пословању, како би се постигла сигурност у пословању како код осигураника тако и у пословању заједница осигурања. А та сигурност значи да свака заједница осигурања мора бити у могућности извршити по уговорима о осигурању све преузете обвезе.

*Dr. Mile Bijelić,
Director of the Community of Property Insurance of the „Croatia” Insurance
Community, Zagreb*

CONTROL OF MANAGEMENT IN INSURANCE BUSINESS

Summary

Control of management of the insurance communities is a wide and complicated area. It is particularly complex due to a series of specificities which are not to be found in any other field of economy.

The efficiency of outside control in the sphere of basic elements of business of insurers is rather small in scope. However, this is only natural,

since its task is determined within the society, and since our society opted for developing the self-management type of socialism, the competence of managing transactions and resources of insurance is transferred to the self-managing bodies of the insured persons. It follows from the above that the „control” over the management in the area of insurance is situated within the jurisdiction of the insured persons' bodies. The only way of intensifying the control is the strengthening and further development of management the insured persons. Since there exist great relatedness and economic dependency between the insurers, not only within the country, but on international level, too, it is necessary to effect coordination, through the management bodies, of specific elements of doing business, which refers both to the insured subjects and the communities of insurance and their business transactions. That coordination would contribute to increased safety in business, meaning that every insurance community should be able to honour all its duties according to the insurance contracts.

*Dr Mile Bijelić,
directeur de département de biens de la ZOIL „Croatia”, Zagreb*

CONTROLE DE LA GESTION DES AFFAIRES ET DES FONDS D'ASSURANCE

Résumé

Le domaine du contrôle des affaires des communautés d'assurance est un domaine large et complexe. Sa complexité est due à une série de spécificités des affaires que l'on ne peut pas rencontrer dans d'autres domaines économiques.

L'efficacité du contrôle externe dans le domaine des éléments de base des affaires des assureurs est limitée. Il faudrait dire qu'elle ne pourrait être plus grande car sa tâche lui a été fixée dans la société. Etant donné que notre société a opté pour le développement du socialisme autogestionnaire, on a transféré les compétences concernant la gestion des affaires et des fonds d'assurance en faveur des organes autogestionnaires des assurés. Il en suit que le „contrôle” de la gestion des affaires et des fonds d'assurance relève de la compétence des organes des assurés. Le seul renforcement du contrôle est le renforcement et le développement ultérieur de la gestion de la part des assurés. Comme il existe un lien et une dépendance économique considérable entre les assureurs, non seulement dans le pays, mais aussi dans le monde entier, il est nécessaire d'harmoniser, par l'intermédiaire des organes de gestion, certains éléments dans la gestion des affaires en vue d'obtenir la sécurité des affaires auprès des assurés ainsi que dans les affaires des communautés d'assurance. Cette sécurité signifie que chaque communauté d'assurance doit être en mesure d'accomplir toutes les obligations assumées en vertu des contrats d'assurance.